

Kotimaisen dekkarin alkulähteillä

30.4.2025

Suomalainen rikoskirjallisuus syntyi 1900-luvun alussa kansainvälisten esikuvien innoittamana. Olivathan suomalaiset päässeet tutustumaan jo 1894 Sherlock Holmesin seikkailuihin. Tuolloin ilmestyi ensimmäinen mestarietsivästä kertova romaani *Neljän merkit.* Salapoliisiromaanit osoittautuivat lukijoiden suosikeiksi ja 1800-luvun lopussa ilmestyi myös muita klassikoita suomeksi käännettynä. Näistä mainittakoon muun muassa Wilkie Collinsin *Valkopukuinen nainen (1908)* sekä samana vuonna ilmestynyt Maurice Leblancin ensimmäinen mestarivaras Arsène Lupinin seikkailuista kertova teos.

Ensimmäisenä kotimaisina salapoliisikertomuksina pidetään vuonna 1910 R. R. Ruthin nimimerkillä Rikhard Hornanlinna julkaisemia tarinoita *Kellon salaisuus* ja *Lähellä kuolemaa.* Teoksissa näkyy selkeästi, että kirjoittaja on saanut vaikutteita ulkomaisista esikuvista, lähinnä Nick Carterilta ja Maurice Lebancilta. (Kukkola, 1980.) Tätä ennen suomalaiset kirjailijat olivat toki julkaisseet jännityskirjallisuutta, mutta kyse oli lähinnä seikkailukertomuksista sekä kauhuromantiikasta, ei varsinaisista dekkareista.

1910-luvun kotimainen dekkaritarjonta jäi kuitenkin melko vaatimattomaksi. Tätä selittänee osaltaan kuohuva maailmanpolitiikka, ensimmäinen maailmansota ja maamme sisäiset levottomat olot.

Maailmansotien välinen aika

1920- ja 1930-luvut olivat maailmalla dekkarin kulta-aikaa. Tuolloin suosionsa vakiinnuttivat sellaiset kirjailijat kuin Agatha Christie, Dorothy L. Sayers, Dashiell Hammett ja Raymond Chandler. Kaksi ensin mainittua edusti perinteistä etenkin Britanniassa suosittua whodunit-genreä, kaksi jälkimmäistä taas olivat kovaksikeitetyn hard boiled -genren pioneereja. Suomessa julkaistiinkin sotien välisellä kaudella paljon käännösdekkareita. Kirjallisuudenlajina dekkaria ei kuitenkaan arvostettu, sitä pidettiin halpahintaisena ajanvietelukemistona.

Martti Löfberg turvautui salanimen käyttöön dekkareita kirjoittaessaan, kuten moni muukin aikalaisensa. Marton Taiga -salanimellä kirjoitetut rikostarinat William J. Kairalan seikkailuista edustavat ehdottomasti sotien välisen ajan kotimaisen dekkarin parhaimmistoa. Löfberg monine salanimineen oli tuottelias kirjailija. Hän kirjoitti Kairala-novellien lisäksi arviolta 1500 seikkailukertomusta ajalle tyypillisiin viihdelukemistoihin. Ensimmäinen Kairala-tarina, jossa tuo lempeännäköinen ja älykäs knallipää seikkaili, ilmestyi 1932.

Eräs kirjallisen aluevaltauksen dekkarigenreen tehnyt kotimainen kirjailija oli Mika Waltari, jonka ensimmäinen komisario Palmu -teos *Kuka murhasi rouva Skrofin?* ilmestyi vuonna 1939. Kaikkiaan Waltari kirjoitti kolme Palmu-dekkaria. *Komisario Palmun erehdys* ilmestyi 1940 ja *Tähdet kertovat, Komisario Palmu* yli 20 vuotta myöhemmin vuonna 1962. Waltarin ansioksi on luettava paitsi taiturimainen kerronta ja henkilökuvaus, myös hänen panoksensa dekkarin arvon nostajana. Monen kansalaisen mielikuva dekkareista parani, kun niitä kirjoitti maailmallakin arvostettu Waltari.

Suosittuja olivat myös Aarne Haapakosken eli Outsiderin kirjoittamat seikkailu- ja salapoliisitarinat. Hänen luomansa yksityisetsivähahmo, arkkitehti Klaus Karma. Karma seikkali kaikkiaan 19 romaanissa. Haapakosken tuotanto oli laaja ja Karma-kirjojen ohella hän kirjoitti lukuisia seikkailukirjoja ja jatkokertomuksia. Monet hänen tarinoistaan sijoittuivat eksoottisiin paikkoihin, vaikka Haapakoski ei itse matkustellut ulkomailla vaan viihtyi paremmin kotikonnuillaan Pieksämäellä.

Sotien välisen ajan seikkailukirjallisuudelle, ja osin myös dekkareille, oli tyypillistä tietty poliittinen tendenssi. Niissä korostettiin reippautta, tervehenkisyyttä ja isänmaallisuutta. Tuon ajan hyveet paljastivat helposti, ketkä olivat hyviä ja ketkä pahoja. Edellä mainittujen kirjailijoiden lisäksi myös yksittäisiä yrittäjiä oli markkinoilla jonkin verran. Ulkomainen jännitysviihde oli kuitenkin ajalle tyypillinen ilmiö ja käännösromaaneja ilmestyi runsaasti.

Sariolan romaanitehdas

Mauri Sariola teki kirjallisen läpimurtonsa vuonna 1956 romaanilla *Laukausten hinta.* Teos oli ensimmäinen komisario, sittemmin rikostarkastaja Olavi Susikoskesta kertovat kirja. Kaikkiaan Sariola kirjoitti 33 Susikoski-kirjaa sekä useita eri lehdissä ilmestyneitä jatkokertomuksia, jotka myöhemmin julkaistiin romaaneina.

Esko Laukon nimellä Sariola julkaisi yhdeksän dekkaria. Syynä tähän oli kriitikkojen negatiivinen suhtautuminen Sariolan tuotantoon. Henkilöhahmot ovat hyvin mustavalkoisia, maailmankuva oikeistolainen ja kirjat tuovat selkeästi esiin Sariolan mielipiteet. Laukko-kirjat saivatkin positiivisen vastaanoton, kunnes vuonna 1969 ilmestynyt S*en yli käy vain tuuli viheltäen* sai aikaan melkoisen kirjallisen kohun. Teos oli hyvin selkeä plagiaatti Bill S. Ballingerin kirjasta *Kynsi ja hammas (1960).* (Haasio, 2001.)

Kriitikot vihasivat ja kansa rakasti Sariolaa. Hän dominoi kotimaista jännityskirjallisuutta aina 1970-luvun lopulle saakka. Toki vuosina 1945 – 1975 ilmestyi paljon muidenkin dekkarikirjailijoiden teoksia. Vaikka aikakausi oli ensisijaisesti mieskirjailijoiden ylivaltaa, 1960-luvulta alkaen myös naiset alkoivat kirjoittaa dekkareita. Glory Leppänen ja Pirkko Arhippa julkaisivat dekkareita jo 1960-luvulla. Seuraavalla vuosikymmenellä joukkoon liittyi muun muassa Outi Pakkanen, joka on julkaissut jo kuudella eri vuosikymmenellä dekkareita.

Ari Haasio
SEAMK

FT Ari Haasio on SEAMKin Kirjasto- ja tietopalvelualan yliopettaja. Tietoverkkoihin ja historiaan kohdistuneen tutkimuksen ohella hän on kirjoittanut kuusi rikoskirjallisuutta käsittelevää teosta sekä toiminut seitsemän vuotta Aamulehden dekkarikriitikkona.

Lähteet

Avola, P. (2003). Pitkä tie Kairalasta Raidiin. HS. 27.7.2003.
Haasio, A. (2001). Kotimaisia dekkarikirjailijoita. BTJ Kirjastopalvelu Oy.
Kukkola, T. (1980). Hornanlinnan perilliset: 70 vuotta suomalaista salapoliisikirjallisuutta. WSOY.